

ERDOĞAN ANAYASASI'NIN DEMOKRASİ SİYASET ve TOPLUMSAL YAŞAM ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ

Prof. Dr. Oğuz Oyan
Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı; emekli öğretim üyesi ve milletvekili

Meşrutiyet anayasalarından beri varlığını sürekli koruyan Bakanlar Kurulu yani Meclis'e karşı sorumlu hükümet yapısı ortadan kaldırılmaktadır.

Öncelikle bu yazının başlığının Anayasa değişiklikleri için yapılacak halkoylamasının sonucunun "Evet" çıkacağını peşinen kabullenmekle bir ilgisinin olmadığını belirtelim. Bu yazıyı, bir bakıma, 16 Nisan 2017'de yapılacak referandumda niçin "Hayır" denilmesi gerektiğinin -eğer hâlâ gerekliyse- ilave bir gerekçesi olarak okumakta yarar vardır.

1- Demokrasi Kantarı

Bir anayasa değişikliği, kimi anti-demokratik öğeler içeriyor olsa bile, eğer bir anayasal hukuk düzeninin içinde kalması öngörerek yapılıyorsa bunun tahribatı telafi edilebilir cinsten olacaktır. Ama eğer bir anayasal hukuk düzeninin dayanması gereken güçler ayrılığı ilkesinin özünü ortadan kaldıran ve daha da önemlisi güçleri bir kişinin elinde toplayan bir yapı tasarlıyorsa, ortaya çıkan yeni hukuk düzenini artık bir anayasal hukuk düzeni olarak tanımlamak mümkün olmayacaktır.

Birinci önermeye uygun olan değişiklikler, en radikal biçimiyle, 1961 Anayasası'nda anti-demokratik yönde değişiklikler yapan 1982 Anayasası ile yapılmıştı. Ancak 1982 Anayasası'nın bile tahribatlarını onarmak mümkündü ve nitekim daha sonra 17 kez yapılan değişikliklerle Anayasa'nın 117 maddesiyle (genellikle olumlu yönde) oynanmış ve 1982 Anayasası nispeten daha demokratik bir mecraya sokulabilmişti. Bugün halen yürürlükte olan Anayasa, 1980 Darbesi'nin izlerini taşımakla birlikte ondan önemli ölçüde uzaklaşmıştır.

İkinci duruma uygun düşen Anayasa değişikliği ise şimdi halkoyuna sunulacak olan Erdoğan Anayasası'dır. Ortada 18 maddelik sınırlı bir anayasa değişikliğinden çok, Anayasa'nın toplam 177 maddesinden 79'uyla şu veya bu şekilde oynayan bir "yeni" anayasa oluşturma girişimi vardır. (Bkz. Ali Rıza Aydın'ın bu sayıdaki makalesi). Sonuca ulaşılmış önceki 17 girişimde gerçekleştirilen madde değişikliklerine kıyasla henüz sonuca ulaşmamış bu 18. girişim -eğer gerçekleşirse- bir seferde en çok değişiklik yapma rekorunu ele geçirecek gözükmektedir.

Ama ortada nicelikten ötesi vardır ve asıl önemli fark da buradadır. Yeni girişim, 140 yıldır denenen ve geliştirilen parlamenter sistemi yok etmek üzere tasarlanmıştır. Bu anayasa tasarısı, güçler ayrılığı ilkesini tarihe gömmektedir. Yargı ve yasamanın tek bir kişinin yönetim tarzına göre şekillenmesi gibi demokratik işleyişi tümünden tahrip eden değişiklikler yanında, yürütmenin bile kendi içindeki hiyerarşisini ve yetki/sorumluluk paylaşımlarını yok etmektedir. Meşrutiyet anayasalarından beri varlığını sürekli koruyan Bakanlar Kurulu, yani Meclis'e karşı sorumlu hükümet yapısı ortadan kaldırılmaktadır. Cumhurbaşkanı; Başbakan'ın ve Bakanlar Kurulu'nun tüm yetki ve güçlerini elinde toplayarak yürütmeyi tek başına temsil edecek bir güce ulaştığı gibi, Meclis'e karşı da sorumlu olmamaktadır. Mevcut sistemde merkezi bir rol oynayan Meclis'in denetim yetkileri yanında yasama yetkileri de budanmaktadır. Önerilen Cumhurbaşkanı figürü, demokratik bir rejim çerçevesi içine hiçbir biçimde oturmamaktadır. (Güçler Birliği'nin farklı bir örneği olan ve güçleri kolektif yetki/sorumluluk altında Meclis'te toplayan 1921 Anayasası bu bakımdan Erdoğan'ınki ile kıyaslanamaz.) Aslında daha önemlisi, Erdoğan Anayasası, son yıllarda içinden geçilen hukuksuzlaştırma sürecine bir de anayasasızlaştırma sürecini eklemektedir. Eğer bu teklif kabul edilirse içine girilecek düzen bir anayasal hukuk düzeni olmayacaktır.

Anayasal denetim yolları da OHAL kararnameleri örneğinde görüldüğü gibi kapanmış durumda olduğundan, yasamanın anayasaya uygunluğu bile artık sorgulanamaz duruma gelecektir. Yürütmenin icraatlarının denetlenemez duruma getirilmesi de onarılamaz bir demokrasi açığı oluşturacaktır. Bugünkü sistemde anayasaya göre (m.111) ihtiyarî olmakla birlikte teamülen zorunlu duruma gelmiş bulunan göreve başlayan hükümete "güvenoyu" düzeneği, önerilen teklifte ortadan kaldırılmakta ve olmayan hükümetin olmayan prog-

ramının (olsa bile kıymeti olmayan programının) oylanması da (onaylanması veya reddedilmesi de) söz konusu olmaktadır. Bütçe oylamasından bile önemli olan “program oylaması” olmayınca, hükümeti program taahhütleri üzerinden denetleme/sorgulama olanağı da kalmamaktadır.

Yürütmenin ve bakanların “gensoru” üzerinden denetlenmesi olanağı da kaldırılmaktadır. Kaldırılmasaydı, Başkan’ın yetkilerini devralan Cumhurbaşkanı için gensoru düzenlemesi getirilmek durumundaydı. Yeni rejimin tek adamının denetim-üstü ve denetim-dışı kalma arzuları buna engeldi. Kaldı ki Cumhurbaşkanı ile Meclis’in birlikte yenilenme düzenine öngörülmesi nedeniyle, Meclis’in kendisini feshetmeye götürebilecek bir gensoru düzenine kullanmaya eli pek gitmezdi.

Meclis Denetiminin Sonu: Yüce Divan Yolu Kapanıyor

Yeni Anayasa teklifinde Cumhurbaşkanı’nın gerektiğinde Yüce Divan’a gönderilebilmesini düzenleyen hükümler esas olarak işlevsizdir, göstermeliktir. Bugünkü iktidar sahipleri, aklımızla alay edercesine, Cumhurbaşkanı’nın mevcut Anayasa’ya göre icraatından daha kapsamlı şekilde sorumlu tutulduğunu ve daha kolay yargılanabileceğini iddia etmektedirler. Oysa bugünkü sorumsuz Cumhurbaşkanı ile önerilen sistemdeki (çok yetkili ve sorumlu ama sorumluluğunun sonuçlarına katlanması engellenen) Cumhurbaşkanı’nı kıyaslamak baştan yanlıştır. Önerilen Cumhurbaşkanı statüsü ile asıl kıyaslanması gereken statü mevcut sistemdeki Başbakan olmalıdır, çünkü tek adam rejiminin Cumhurbaşkanı icranın tüm kademelerinin sorumluluğunu üstüne almaktadır.

Ama biz gene de ilk önce mevcut ve önerilen Cumhurbaşkanı statüsü açısından bakalım. Mevcut Anayasa’da Cumhurbaşkanı’nın vatana ihanetle suçlanması, TBMM üye tam sayısının en az üçte birinin yani 184 milletvekilinin imzasıyla mümkünken, şimdi “yolsuzluk” ve benzeri gibi daha sıradan icrai kusurlar için Cumhurbaşkanı’nın suçlanabilmesi için 600 sandalyeli Meclis’te üye tam sayısının salt çoğunluğunun yani 301 milletvekilinin imzası gerekecektir. Kaldı ki Anayasa teklifinde mevcut Anayasa’da olmayan bir soruşturma komisyonu (yani bir ikinci aşama) ihdas edilmekte, bu komisyonun da Meclis üye tam sayısının beşte üçünün (360 milletvekilinin) oyuyla kurulabileceği öngörülmektedir. Bundan sonraki Yüce Divan’a sevk aşaması ise mevcut durumdan daha düşük yeter sayı istemektedir (dörtte üç yerine üçte iki, yani 550’de 413 yerine 600’de 400 milletvekili). İşte iktidar mahfilleri bu üçüncü aşamadaki yeter sayıyı öne sürerek Cumhurbaşkanı’nın yeni Anayasa’da daha düşük sayı ve oranla Yüce Divan’a gönderilebildiğini iddia etmektedirler. Ama (i) ilk aşamanın zorlaştırılmasını, ikinci aşamanın yoktan var edilmesini perdeledikleri gibi, (ii) mevcut Anayasa’daki sorumsuz Cumhurbaşkanı’ndan tüm yürütmeden dolayısıyla onun tüm icraatından sorumlu bir Cumhurbaşkanı’na geçildiğini gizlemektedirler.

Bir başka dayanaksız iddia da, mevcut düzende Cumhurbaşkanı’nın sadece vatana ihanetle suçlanma durumunun düzenlenmiş olduğu, oysa yeni Anayasa’da bunun çok daha geniş icrai sorumlulukları kapsadığı; yani hesap sorma alanının genişlediği, daha demokratik bir denetim yapısına geçildiğidir. Bu iddiadaki ilk çarpıtma, mevcut Anayasa’nın 105. Maddesi’nde düzenlenen “Cumhurbaşkanı’nın sorumluluk ve sorumsuzluk hali”nin bilerek yanlış okunması ve

“sorumsuzluk” yönünde yorumlanmasıdır. Bu maddede, “Cumhurbaşkanı’nın, Anayasa ve diğer kanunlarda (...) tek başına yapabileceği belirtilen işlemlerden” sorumlu olduğu hükmü vardır. Cumhurbaşkanı’nın sadece vatana ihanetten yargılanabileceğine dair bir hüküm ise bulunmamaktadır. Yalnızca vatana ihanet suçundan dolayı Cumhurbaşkanı’nın Meclis’te hangi oy oranlarıyla suçlanabileceğine ilişkin bir usul fıkrası vardır. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı bugün de tek başına yapabileceği işlemlerden ve adi suçlardan (özellikle suçüstü yapılması halinde daha doğrudan) suçlanabilir durumdadır. İddiadaki ikinci çarpıtma ise, mevcut ve önerilen cumhurbaşkanları statüleri sanki benzermiş gibi bir kıyaslama aldatmacasına başvurulmasıdır.

Şimdi önerilen anayasal sistemde Başbakan’ın yetkilerini devralan Cumhurbaşkanı’nın onun cezai sorumluluklarını da devralıp devralmadığına bakalım. Bugünkü Anayasa’nın 100. Maddesi’nde Başbakan veya bakanlar hakkında Meclis Soruşturması açılması konusu düzenlenmektedir. 100. Madde’ye göre, Başbakan hakkında Meclis üye tam sayısının en az onda birinin (yani sadece 55 milletvekilinin) vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilirken, yeni teklife göre bu amaçla önerge verilebilmesinin yeter sayısı 301’e yükselmektedir! Mevcut durumda, Başbakan hakkında soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, partilerin güçleri oranında temsil edilecekleri komisyon oturuma katılanların salt çoğunluğuyla kurulabilirken (eğer karar yeter sayısı istenirse Meclis üye tam sayısının 1/4’ü yani 138 milletvekili yeterli olurken), önerilen düzenlemede Cumhurbaşkanı için kurulacak soruşturma komisyonu için 3/5 oranı yani 360 milletvekili aranmaktadır! Nihayet, şimdiki halde Başbakan’ın Yüce Divan’a sevk Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun (yani 1/2 artı 1 yani 276 milletvekilinin) kararıyla alınabilirken, önerilen düzenlemede Başbakan yetkilerini devralan Cumhurbaşkanı için 2/3 oranı yani 400 milletvekili gerekli olmaktadır!

Pek üzerinde durulmamış bir konu da şudur: Mevcut Anayasa 113/3’de, “Başbakan’ın Yüce Divan’a sevk halinde hükümet istifa etmiş sayılır” hükmü vardır. Oysa önerilen

Cumhurbaşkanı, Başbakan’ın ve Bakanlar Kurulu’nun tüm yetki ve güçlerini elinde toplayarak yürütmeyi tek başına temsil edecek bir güce ulaştığı gibi, Meclis’e karşı da sorumlu olmamaktadır. Mevcut sistemde merkezi bir rol oynayan Meclis’in denetim yetkileri yanında yasama yetkileri de budanmaktadır.



anayasa teklifinde, Yüce Divan süreci tamamlanana kadar Cumhurbaşkanı istifa etmiş sayılmıyor; 3+3 yani 6 ay sürebilecek bir yargılama süreci sonunda “Yüce Divan’da seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı’nın görevi sona erer” hükmü getiriliyor. Peki, Cumhurbaşkanı’nın görevi sona erince ne oluyor? Yasama organının yani 600 milletvekilinin de görevi sona ermiş oluyor. Peki, bu durumda bu milletvekilleri Cumhurbaşkanı’nı Yüce Divan’a göndermek isterler mi?

Bu arada mevcut durumda Başbakanı Yüce Divan’a sevk bakımından bakanlardan daha fazla koruma sağlanmamıştır. Oysa önerilen Anayasa’da, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanlar için de Cumhurbaşkanı için öngörülen yüksek oranlı koruma sağlanmıştır; yani Yüce Divan’a gönderilebilmeleri aynı ölçülerde zorlaştırılmıştır. Bunun arkasında, 17-25 Aralık sürecinde istifaya zorlanan ve göstermelik de olsa Meclis soruşturmasına muhatap kılınan bakanlardan Erdoğan Bayraktar’ın Başbakan’ı da istifaya davet etmesi gibi istenmeyen iç hesaplaşmaların ortaya çıkabilmesi bulunmaktadır. Yaşamın dersleri, AKP/Erdoğan tarafından anayasa hükmüne dönüştürülmüş durumdadır.

Üstelik Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanların büyük bölümü milletvekili olarak seçilmiş olmayacakları için, içinden çıkmadıkları Meclis’e karşı daha az sorumluluk duyacaklardır. Zaten Cumhurbaşkanı yardımcılarının ve bakanların Meclis tarafından denetlenme araçları da ya tasfiye edilmekte ya da önemli ölçüde aşındırılmaktadır.

Bazı Sonuçlar

Bazı sonuçlar çıkarmak istersek, önerilen anayasa değişiklikleri çok ciddi bir yargılanma korkusunu yansıtmaktadır. Önerilen Anayasa, bir yandan aşırı kaslı bir Cumhurbaşkanı tipi yaratmakta, öte yandan bu tek adam rejiminin hesap vermesinin önünü tıkamaktadır. Yürütmenin tek adresi olan Cumhurbaşkanı, Meclis ile de yasama yetkilerini paylaşır duruma gelmekte, hatta Parti Başkanı olarak Meclis’teki iktidar partisi çoğunluğuna hakimiyeti esas olduğundan tüm yasamaya doğrudan/dolaylı hükmeder duruma gelmektedir. Yüksek yargı üyelerinin çoğunu doğrudan, kalanını da dolaylı olarak belirler duruma geldiği için de yakın zamana kadar kısmen olsun bağımsız sayılabilecek bir yargı mekanizması tamamen tasfiye edilmektedir. (Yeni Anayasa teklifinde yargının bir de “tarafsız” olmasının önerilmiş olması, kabahatini örtmek isteyenlerin bir ironisinden ibarettir.)

İkinci korku, çifte Haziran korkusudur. Birinci Haziran korkusu, 2013 Gezi Direnişi’nde olduğu gibi halk tepkilerinin beklenmedik anlarda patlak vermesi ve kontrol edilememesidir. Bunun için her türlü polisye/idari/adli önlem alınmış gözükmesine rağmen korku devam etmek-

tedir. Dolayısıyla tek adam rejimiyle cendere daha fazla sıkılmalıdır. Diğer korku, Haziran 2015 korkusudur. Daha doğrusu Mart 2009’daki yerel seçimlerde ekonomik kriz sırasında oyların 8 küsur puan düşmesinin Haziran 2015’te tekrarlanmış olması ve bunun iktidar çoğunluğunu yitirme sonucunu vermesidir. Bu sonuçtan kurtulmayı, ancak muhalefetin dağıtılması, oyalanması, HDP’nin suçlanması ve PKK ile silahlı çatışmanın yeniden başlatılması üzerinden aşabilmiştir.

RTE’nin bir başka korkusu, kendisi aleyhine yeni bir darbe girişimi olasılığının sürüyor olabileceğidir. Üstelik bunun, ilk iki sorunla birleşerek ortaya çıkabileceğidir. AKP/RTE, siyasete daha büyük ağırlıkla hükmederek bu “arızaların” bir daha yaşanmaması için elinden geleni yapmak istemektedir.

Dolayısıyla yaşanan süreç, demokrasiden otokraziye geçiş sürecidir ve yeni Anayasa teklifi bunun önemli bir aşamasıdır. Ama son aşaması değildir. Çünkü bugünkü iktidarın tek derdi kendini korumak değildir; daha önemli hedefi toplumun İslamizasyon yoluyla dönüştürülmesidir. Dolayısıyla ilk üç madde dâhil daha köklü değişiklikleri içerecek bir Anayasa değişikliğini gündeminde tutacaktır. 2023 hedefi bunun içindir. Kuşkusuz Erdoğan ve temsil ettiği hareket, daha açık bir İslami rejim inşasının demokrasi içinde nihayete erdirilemeyecek boyutta bir meydan okuma olduğunun farkındadır.

2- Siyasetin Kilitlemesi

Güçler ayrılığının güçler birliğine dönüştürüldüğü, hatta bunu dahi sonuna kadar zorlayan bir tek adam rejiminin oluşturulduğu, bu tek adamın da adeta dokunulamaz/ hesap sorulamaz bir zırha büründürüldüğü bir yapıyı artık bir “hibrit” demokrasi kategorisine koymak bile olanaksızlaşacaktır. Anayasa’da henüz ilişilmeyen düzenlemelerden olmakla birlikte temel hak ve özgürlüklerin, özellikle ifade ve medya özgürlüğünün (hatta milletvekilleri için kürsü dokunulmazlığının) pratik olarak yok sayıldığı, referandumda “Hayır” seçeneğini tercih etmenin bile baskı altına alındığı, hatta terörist örgütlerle yan yana durmak olarak kataloglandığı bir rejimi herhangi bir demokratik rejim tanımı içinde saymak artık mümkün olmayacaktır.

Oluşturulan yeni bir siyasi sistemdir, sözde yeni bir anayasa rejimidir, ama aslında kuramda tanımlanan başkanlık rejimiyle de bir ilgisi bulunmamaktadır. Buna, üçüncü dünya ülkelerinde örnekleri çokça görülen bir “Başkancı rejim” denilmesi çok daha doğru olacaktır. Tunaya’nın*, sert kuvvetler ayırımına dayanan Başkanlık rejimiyle zıtlık oluşturduğu için “Başkancı Rejim” olarak adlandırdığı bu yapı, aşırı güçlendirilmiş yürütmenin/Başkan’ın Parlamento’yu ve yargıyı baskı altında tutabilen üstünlüklerle donatılması

Önerilen Anayasa teklifinde, 6 ay sürebilecek bir yargılama süreci sonunda “Yüce Divan’da seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı’nın görevi sona erer” hükmü getiriliyor. Peki, Cumhurbaşkanı’nın görevi sona erince ne oluyor? Yasama organının yani 600 milletvekilinin de görevi sona ermiş oluyor. Peki, bu durumda bu milletvekilleri Cumhurbaşkanı’nı Yüce Divan’a göndermek isterler mi?

* Tarık Zafer Tunaya (1980), Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, 4. Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, s. 395-96.

durumunu tanımlamaktadır. Bunun, 19. Yüzyıl'ın erken demokrasi pratiklerinde diktatörlüğe sapma ve örneğin Bonapartizm'de olduğu gibi ülkeyi Cumhurbaşkanı'nın kararlarıyla ve plebisitleriyle yönetme biçimleriyle de yakın bir ilişkisi kurulabilir; ama günümüzde "başkanı rejim" daha çok bir üçüncü dünya ülkesinin başkanlık/diktatörlük rejimini anlatmaktadır.

Böyle bir rejim, dıştan ayar vermeye de daha açık olacaktır. Türkiye örneğinde, kendi diktasını pekiştirmek isteyen ama çeşitli ekonomik/siyasi nedenlerle ABD/AB mahfillerinden kopamayacak durumda da olan bir tek adam iktidarı, dış ödünler vermeye de daha açık olacaktır.

İşte, eğer bu yola girilirse, siyaset yapma biçimlerinin yeni parametreleri de bu rejimin özelliklerine göre tanımlanacaktır. Yeni yapıda ikibuçuk partili bir yapı oluşacaktır. Büyük olasılıkla ilk aşamada milliyetçi sağ kısmen AKP içinde eriyecek, kalanı ise barajı aşamayacaktır. Kürt sivil hareketi ise, eğer seçim barajının altına doğru kaydığını hissederse, bağımsız adaylarla Parlamento'da grup kurma düzeyinin oldukça üzerine çıkan bir temsiliyeti elde edebilecektir.

Bu Parlamento'nun artık ne işe yarayacağı ayrı bir konudur. Ama en azından, iktidarın topluma dayattığı kısıtları zorlamanın en göz önündeki platformlarından biri olarak kalmaya devam edecektir. Kuşkusuz Erdoğan'ın Türkiye'de siyaseti sadece kendi üzerinden tanımlanabilen dar bir alana kilitlemeye orta-uzun erimde gücü yetmeyecektir. Buna -şimdi de örtük biçimde olduğu gibi- kendi partisi/hareketi içinden dahi dirençler oluşabilecektir.

Kontrolsüz Güç Demokrasiyi Öldürür

Siyasette kontrolsüz güç demokrasiyi tamamen öldürür. Bu güce sahip olan ya kendisine, ya daha çok topluma zarar verir, ya da daha büyük olasılıkla ikisine birden. Öngörülen rejimde, iktidar ile muhalefet güçleri arasında eşit ayaklı siyaset yapma olanakları tamamen ortadan kaldırılmaktadır. Rejim, dinci-sağ iktidar bloğunun sonsuz ve sınırsız hükümranlığı üzerine inşa edilmek istenmektedir. Kitlelerin muhafazakarlığına dayanarak, siyasal İslamcı akımların iktidarı sürekli olarak elinde tutması amaçlanmakta (bu arada AKP gider başka bir siyasi İslamcı parti gelebilir), iktidarın siyasi değişimle el değiştirmesine kapalı bir sistem oluşturulmak istenmektedir.

Henüz Seçim Yasası değişiklikleri ortaya çıkmamıştır. Dar/daraltılmış bölge usulüyle dördüncü partinin, iktidarın onayı ve koruması dışında Meclis'e girmesi engellenecektir. Kürt sivil siyasetinin bölgesel ağırlığı nedeniyle dar bölgeyle Meclis'e girişi engellenemez, ama yüzde 10 barajı korunursa zaman zaman engellenebilir. Bunun önümüzdeki seçimde istenip istenmeyeceği, bugün HDP'de temsil edilen hareketin bağımsız adaylarla seçime girip girmeyeceği ayrı bir konudur; ama mümkünse iktidarın onayına bağlı bir Meclis temsiliyetinin arzu edileceği açıktır.

Nitekim mevcut Anayasa'nın Madde 67'sinin son fıkrasında düzenlenen "Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz" hükmünün önerilen Anayasa'da kaldırılacak olması, iktidar partisinin son dakika oynamalarıyla seçim kurallarında kendi lehine düzenlemeler yapabileceği anlamındadır. Siyaseti kurlsız bir "sokak dövüşü"ne dönüştürebilecek bir siyasi ahlak yoksunluğunun vücut

bulmasını engelleyebilmek dahi, tek başına, bu yeni rejime "dur" denilmesi için yeterli bir nedendir.

3- Yeni Anayasa ve Toplumsal Yaşam

Yeni Anayasa teklifinin hem içeriği hem de sunuluş biçimi, Meclis ve referandum süreçleri sırasında bile toplumu bölmeye yetmiştir. Toplumu zorlayarak bloklaşmalara itmek, bir bölümünü ötekileştirerek düşmanlaştırmak, tek adam rejimine karşı konumlananları toplum algısında tedhiş örgütleri safına yerleştirmeye çabalamak gibi en bayağı, en gayri-etik siyaset biçimleri bu süreçte denenmiştir. Otoriter rejimin daha da koyulaştırılmasına karşı duran toplum kesimlerine ve bunların öne çıkmış şahsiyetlerine karşı, toplumun en bağınaz ve dinbaz kesimleri arasından milis güçler devşirilmeye kalkışılması, hatta Erdoğan'ın dünürü gibi yakın hısımlar üzerinden devletin gücü de arkaya alınarak benzer örgütlenmelere gidiliyor olması, hem Erdoğan rejiminin sıkışmışlığını hem de her şeyi göze alabilecek pervasızlığını sergilemek bakımından çok öğretici olmuştur.

Referandumdan tek adam rejimine "Evet" çıkması olasılığı şimdilik büyük sermaye kesimlerini, iktidar yandaşı işçi/memur sendikalarından daha fazla tedirgin ediyor gözükmektedir. Çünkü fiiliyattan hukukiliğe yükselecek bir diktatörlük rejimi, bugüne kadar birçok kanaldan (Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar, üst bürokrasi üzerinden) çok seçenekli olarak sürdürülebilir iktidar temaslarının ve rant alanlarına ulaşma pratiklerinin artık geri dönülmez bir biçimde tek kanala bağlanması demek olacaktır. Bu da sermaye-içi kayırılma-dışlanma süreçlerini daha çok besleyecektir. İslamcı olmayan sermaye kesimleri söz konusu bu sürecin denetimden bütünüyle dışlanma kaygılarını taşımaktadır. Sermayenin bir bölümünün ama üst düzey yöneticilerinin daha büyük bir bölümünün laik bir Cumhuriyeti ve buna uyan kendi yaşam tarzlarını korumak yönündeki bilinçli tercihleri de buna eklenmektedir. TÜSİAD'ın tepkilerini bu ikili bağlamda okumak daha doğru olur.

Gerçi son tahlilde sermayenin bütün kesimleri, ekonomik çıkarlarının her zaman başat olmasının gereği olarak, işbaşındaki iktidar türüyle uyum süreçlerini şu ya da bu biçimde tamamlamaya girişeceklerdir. Ama böyle bir uyum bile, iktidarın öngörülemez müdahalelerine/tepkilerine karşı savunma/kendini güvenceye alma pozisyonları geliştirilerek, ülke dışına nakit ve yatırım sermayesi çıkarmaya yönelerek



gerçekleşecektir. Bunun, Türkiye'ye gelebilecek ve bazıları yerli ortaklıklarla iş yapabilecek doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını da olumsuz etkilemesi beklenir.

Emekçi kesimlerin örgütlerinin büyük bölümü, "Evet" çıkma olasılığında kendi haklarına daha doğrudan ve sert saldırıların gündeme gelebileceğinin, özellikle iktidarın mali sıkışmışlığının da bir tezahürü olarak örneğin kadem tazminatı fonunun alelacele yürürlüğe sokulmak isteneceğinin kuşkusuz farkındadırlar. Ancak farkında olmak başka şeydir, karşı çıkmak başka bir şey. İktidar yanlısı duruşları sayesinde sendika yöneticiliğini sürdürebilenlerin, ayakları prangalıyken bir "Hayır" kampanyasına girişemeyecekleri açıktır. O halde, bu tür sendika yöneticilerinin varlığına rağmen emekçi kesimlerin aydınlatılması gibi önemli bir görev hem iktidardan görece bağımsız sendikal kesime hem de siyaset alanına düşmektedir.

Bu arada, iktidarın referandumdan hangi sonuç çıkarsa çıksın, referandum sonrasında TMMOB ve onun çatısı altında faaliyet gösteren odalara yeni saldırılara girişme fırsatı kollayacağını öngörmek gerekir. Ama Erdoğan'a istediği tam dikta yetkilerini vermemenin, bu iktidarın dağılma sürecini hızlandırmak gibi bir sonucu olabileceğini de gözden uzak tutmamak gerekir.

Faaliyattan hukukiliğe yükselecek bir diktatörlük rejimi, bugüne kadar birçok kanaldan (Cumhurbaşkanı, Başbakan, bakanlar, üst bürokrasi üzerinden) çok seçenekli olarak sürdürülebilir iktidar temaslarının ve rant alanlarına ulaşma pratiklerinin artık geri dönüşmez bir biçimde tek kanala bağlanması demek olacaktır. Bu da sermaye-içi kayırılma-dışlanma süreçlerini daha çok besleyecektir. İslamcı olmayan sermaye kesimleri söz konusu bu sürecin denetimden bütünüyle dışlanma kaygılarını taşımaktadır.



Referandum sonucu ne olursa olsun, oluşturulan kutuplaştırmalardan geriye kalacak tortuların uzunca bir süre toplum davranışlarını etkileyeceği, toplum belleğini uzun süre meşgul edeceğini öngörmek gerekir. Toplumda epeydir din/mezhep, anti-laik eğitim, etnik kimlik üzerinden derinleştirilen ayrışmalara şimdi yenileri eklenmektedir.

Birbirinden bu denli ayrıştırılan toplum katmanlarının nasıl bir ortak ulusal kimlik yapısı içinde bir arada tutulabileceği, ulus-devletin nasıl ayakta kalabileceği gibi temel sorunlar da birikmektedir. Toplum, kendi içinden zayıflatılmaktadır. Ortak ideallere tutunmak bir yana, aynı kentte, aynı mahallede, aynı sokakta, aynı apartmanda yan yana ikamet etmek, ortak değerleri paylaşmak da giderek zorlaşmakta, hatta yer yer olanaksızlaşmaktadır. Bu denli keskin bir yarıma, bugüne kadar Türkiye'de yaşanmış değildir; buna DP dönemi dâhildir, çünkü o dönemdeki bölünme daha çok "particilik" temelindeydi.

Gerçi iktidar kanadı, topluma yüklediği ölçüde sonuç da alamamaktadır. Tüm çarpıtmalara, düşmanlaştırma teşebbüslerine ve ağır polisiye/idarî/adlî baskılara karşın toplumun yarısından fazlasının hâlâ "Hayır" refleksini vermesi bunun işaretidir. Referandum anketlerine göre, bugünkü AKP-MHP koalisyonunun AKP'nin tek başına Kasım 2015'te ulaştığı oy oranına bile yaklaşamaması, iktidarın hırçınlaşma ve saldırganlık dozunu arttırmaktadır. Bunun dahi tersine teptiği anlaşılmaktadır.

Fakat bu olumlu gelişmeye rağmen, toplumda kaygı düzeyi yükselmektedir. Çeşitli seçim ve siyaset hilelerini hiçbir siyasi etik tanımadan uygulayabilen bir iktidar türünün, bu referandumda da boş durmayarak "kabul" sonucunu çıkarabileceği, eğer bunu başaramazsa da yeni anayasa ısrarını sürdüreceği düşüncesi bazılarında yığınlığa dönüşebilmektedir. Bu kaygılar eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Bunların bir bölümünün ülkeyi terk etme eğilimi içine girmeleri, daha küçük bir bölümünün bunu şimdiden uygulamaya sokmuş bulunması, hepimizi kaygılandırması gereken bir durumdur. Bir ülkenin en değerli varlığı yetişmiş insan gücüdür. Bunu savaş sonrasında çökmüş Alman ve Japon ekonomilerinin kalkınma mucizesi göstermiştir. Nazi zulmünden kaçan akademisyenlerin Türkiye'nin üniversitelerinde güçlü bir atılım yapılmasını mümkün kılmış olduğunu da unutmayalım.

Şimdiki iktidar ise, kendi üniversitelerimizin yüzlerce değerli öğretim üyesini ifade özgürlüğü gibi temel bir anayasal hakkı kullandıkları için tasfiye etmekte, dışarıda da mesleklerini yapamayacak bir "sivil ölüm"e mahkum etmektedir. Yeni Anayasa'nın bu baskıcı ortamı daha da soluk alınmaz bir duruma sokması olasılığı yığınlığa yol açmamalı ve üniversiteler kendiliğinden terk edilmemelidir. Kaygıların panzehri, mücadeleye daha kararlı ve daha örgütlü bir biçimde dâhil olmaktan geçmektedir.

Sonuç olarak, iktidarın saldırganlığının onun aczine paralel bir seyir izlediğini ve mücadeleden kaçarak bu iktidardan kurtulma şansının olmadığını doğru anlamak ve anlatmak gerekmektedir. Akılda tutulması şart olan bir Türkiye gerçekliği de, toplumun parlamenter sistem üzerinden siyaseti az-çok belirleme haklarına set vurulmasına, dolayısıyla kalıcı bir baskı rejiminin oluşmasına rıza göstermeyeceğidir. Bütün mesele, toplumun bu tepkilerinin ve hassasiyetlerinin örgütlenebilmesidir. ■